

Emlékmű román hősöknek?

A nagykarolyi görögkatolikus román templom udvarán sajátos emlékmű áll. Legfelül egy kereszt és egy hatágú csillag között ez olvasható rajta: in memoriam. A továbbiakban a nagyméretű, táblaszerűen kialakított építmény mindkét oldalán a lapos felületbe vésett nevek sorakoznak, amelyek között gyakran az „és felesége” megjelenés is helyet kapott.

Kiknek állították ezt az emlékművet? Erre a kérdésre Mihai Bertiean és Maria Bertiean *Un sat de moți în câmpia Careiului* (magyarra így fordítható: egy mocsor falu a nagykarolyi síkon) című könyvéből tudjuk meg a választ. A szóban forgó kiadvány a Trianon után, az 1920-as évek közepén a Partiumba (a magyar többségű területek elrománosítása céljából) telepített 111 falu egyikének – a közigazgatásilag Nagykarolyhoz csatolt Ianculești-nek – a történetét írja le. E helyenként bőszen „horthystafasztázó” könyv 166–167. oldalain a következőket olvashatjuk: egy, a „horthysta irattárban” felfedezett, 1942. április 21-iki dátummal a város akkori polgármestere által aláírt kimutatás szerint Nagykarolyból „284 román családot utasítottak (toloncoltak) ki, akiknek a neveit magyarosították”. A könyvben folytatólagosan az inkriminált magyar nyelvű dokumentum (nagyon rossz minőségű) reprodukciója is látható. Így azt is meg tudhatjuk, hogy ennek pontos címe

valójában a következő: „Kimutatás a II. bécsi döntés után Nagykaroly m. város területéről Romániába távozott egyénekről”.

Következtetés: a szóban forgó emlékművet olyan személyek „hőssé minősítése” céljából állították, akiknek legalább egy része nem kiutasítva (elűldözve) lett Nagykarolyból, hanem saját elhatározásából távozott onnan, miután a város visszakerült a Magyar Királysághoz. Miért mentek el? A szakirodalom szerint a magyar közigazgatás Észak-Erdélyre történt kiterjesztése idején szép számmal voltak olyanok is, akik – a Trianon után itt kialakított kolonista falvak lakóival ellentétben

– nem a magyar hatóságok „öszönzésére” távoztak román adminisztráció alatti területre. Hanem akiknek arra a gondolatra támadt „mehetnénk”, hogy a megváltozott körülmények között nem folytathatják tovább azt az élőködő életmódot, amelyet az államalkotó többséghez tartozóként Romániában a nemzetiségiek kárára megengedhettek maguknak. No meg főleg olyanok, akik a saját korábbi magatartásuk miatt félték helyben maradni. Tehát olyasmikért, amit a két háború közötti „román világban” műveltek. Például azok a hivatalnokok, akik magyarelles viselkedésükkel kivívták polgártársaik ellenszenvét, haragját, ezért számonkéréstől tartottak. A románosítás céljából betelepített tanítók, pópák, a Regátból hozzá nem értőkként egyenesen „főnököknek” magyar településekre ejtőernyőztek, a hatalmaskodó, önkényeskedő csendőrök, a politikai rendőrség, Siguranța verőlegényei stb. Egyszóval olyanok, akiknek a trianoni és a bécsi döntés közötti időszakban elkövetett gyalázatos tetteik miatt volt okuk számonkéréstől tartani.

Aki nem hisz a magyar szakirodalomnak, talán hitelt ad Iuliu Maniunak. A jegyzőkönyv tanúsága szerint az alábbiak annak a vitának a keretében hangzottak el, amelyet a bukaresti Minisztertanács 1944. szeptember 26-án az észak-erdélyi román közigazgatás újjászervezéséről folytatott:

„Iuliu Maniu államminiszter úr: Be kell fejeznünk egyszer ezt az ádáz központosítást, amely megakadályozza ezen ország természetes fejlődését, amely megtömté a vidéket a közigazgatásban alkalmatlan emberekkel. (...) Az erdélyi románoknak – az ottani

óslakos románokról beszélek – nem viselték gondjukat, szegényebbek, mint Nagy-Románia létrehozásának pillanatában. Az én városomban, bevallhatom, sok értelmiségi volt, akik jelentős anyagi erővel is rendelkeztek, s miután létrejött Nagy-Románia, nagyon kevesen maradtak és ők is anyagi erő nélkül. Ez annak tulajdonítható, hogy a mi közigazgatásunk nem törődött a románok gazdasági érdekeivel. Jöttek a regáti testvérek, akik elárasztották a tartományt, és akik semmibe vették a helyi érdekeket. Nagyváradon az első prefektus egy regáti tiszt volt. Ez így nem mehet tovább. (...) Én láttam azt az embertelen módot, ahogyan ezek a tisztviselők a lakosságot kezelték.

(...) Nem lehet már úgy kormányozni a tartományokat, ahogy kormányozták. Először is nem lehet szó arról, hogy Erdélyt olyan emberek vezessék, akik első pillanatban elmenekültek onnan és a legrosszabb emléket hagyták maguk után hátra. Ha odaküldik Önök a rendőrséget, a csendőrséget, azokat, akik Erdélyből jöttek el, akkor azt mondom: nagyon szomorú csalódás fogja Önöket érni, a reakció pedig nagyon súlyos lesz. Olyan embereket kell odaküldeni, akik ismerik a tartományt, a világot, a szokásokat, olyan embereket, akik rendes emberként ismertek, akár helybeliek, akár itteniek.”

Mint ismeretes, Iuliu Maniu Románia legnagyobb tiszteletnek örvendő államférfiainak egyike. Az általa 1944-ben tett fentebbi megállapítások is azt bizonyítják, hogy az 1940-es bécsi döntés után Észak-Erdélyből elmenekült románok nagy részét olyan, az első világháború után Ó-Romániából oda ejtőernyőztek tették ki, akiknek saját hibájukból volt okuk a távozásra.

Ráadásul Maniu itt Románia miniszterelnökeként csupán a „regáti testvérek” erdélyi románokkal szembeni viselkedésére panaszkodott. Arról hallgatott, hogy az erdélyi magyaroknak mi mindent kellett kiállniuk egy olyan Románia állampolgáraiént, amelyben még az erdélyi románok is mellőzöttek, megrövidítettek, jogfosztottnak érezték magukat...

Mi köze mindezeknek a nagykarolyi görögkatolikus templom kertjében álló emlékműhöz? Konkrét példaképpen lássunk egyet s mást az ezen feltüntetett nevek tulajdonosai közül kettőnek a viselt dolgairól.

„Dr. Valer Câmpianu ügyvéd, Nagykaroly polgármestere az 1940-es években.” Az építményen ez a szöveg kiemelt helyet kapott. Tekintsünk el attól, hogy valójában az 1930-as évekről van szó, és kukkantsunk bele néhány korabeli újságba.

„Hogyan sikerült Dr. Câmpian Valer polgármesterjelöltnek városunkban azt az általános ellenszenvet kiérdemelnie? (...) Amikor 10 évvel ezelőtt (értsd: közvetlenül Erdély Romániához csatolása után – B. E.) bódultan, tanács-

talantul kóvályogtunk a ránk virradt új világban, egy öntelt mosolyú fiatalember járkált közöttünk, aki úton, útfélen, minden szavában kifejezést adott irántunk érzett féktelen gyűlöletének. (...) Ennek a fiatalembernek az öntelt mosolya azóta sem hagyta el az arcát. Ott volt az akkor is, amikor a mi gyötrődő szívünk elszunnyadni akaró fájdalmait felzavarta a kegyetlen kezek által összezúzott Petőfi-emléktáblák márványcserepeinek fájdalmas zaja. Ott volt akkor is, amikor barbár erőszak porba döntötte nemzeti büszkeségünknek, Kossuth Lajosnak kegyeletünk emelte szobrát. És ez az öntelt mosoly nem távozott el annak a fiatalembernek az arcáról akkor sem, amikor mi ajkunkat harapdálva, visszafojtott könnyekkel suttogtuk egymásnak, hogy a rendőrségen most ezt, most azt a magyar testvérünket botozták meg. És amikor ez a fiatalember eltávozása után, évek múlva visszatért, ugyanazzal az öntelt mosollyal, ugyanazzal a féktelen magyargyűlölettel követelte, mint városunk tanácsának a tagja, hogy tiltassék meg a magyar szó használata, vagyis magyar ember ne vehessen részt vá-

rosunk közügyeinek tárgyalásában.” (*Szatmármegyei Közlöny*, 1930, február 12.)

„Dr. Câmpian polgármester azért olyan hatalmaskodó, azért olyan semmivel sem törődő, mert nincsen, aki eréllyel számonkérje tőle azokat a tetteket, amelyeket a magyarság, a polgárság érdekei ellen elkövet.” (*Szatmármegyei Közlöny*, 1931. május 3.)

„Kossuth Lajos szobra még Kölcsey szobránál is több viszontagságon ment keresztül. (...) 1921 márciusában a szobrot éjnek idején ledöntötték talapzatáról. (...) 1933-ban a Kossuth-szobor talapzatát is szétrombolták (...) egy éjszakai mulatozás után követték el a 'hóstittet' a városháza szerszámraktárából hozott csákányokkal. A tettesek tehát olyan hivatalos személyek voltak, akik ezt szabadon megtehették. (...) s a rendőrség talán még most is nyomozna (...) a lerombolt szobortalapzat termésköréseit a románok által épített főtéri zenepavilon építésénél használták fel, míg a talapzat téglái egyik volt román városvezető – aki annyira jól gazdálkodott, hogy emeletes házat építtetett a polgármesterségből – házába lett beépítve.” (*Szatmármegyei Közlöny*, 1940. szeptember 29.)

„A helybeli magyar műemlékek elpusztításával kapcsolatban felmerül a kérdés, hogy ezeknek a vandál tetteknek a megakadályozására egyetlen lépés sem történt? (...) A városvezetők nagy sajnálkozás közepette megígérték, miszerint mindent elkövetnek, hogy a rendőrhatalóság a tetteseket kézre kerítse, s ezzel aztán el is volt intézve a dolog. (...) Egyetlen esetben sem volt még csak gyanúsítottja sem a

büntetteknek. De ezen egy pillanatig sem lehetett csodálkozni. Ugyan mi lett volna a sorsa annak a magyar embernek például, aki a Kossuth-szobor talapzatának lerombolásakor az akkori városvezetőt, Câmpian (Mezei) Valért azzal merte volna gyanúsítani, hogy részese az aljas cselekedetnek? Pedig részese volt. (*Szatmármegyei Közlöny*, 1940. október 6.)

És íme két újabb, ugyanabban a Nagykárolyban kiadott korabeli újságból vett idézet – ezúttal egy másik olyan személy kapcsán, akinek a neve szintén szerepel a szóban forgó emlékmű falán.

„Új lap városunkban: *Svastica Ardealului – Horogkereszt – Hackenkreuz* címen vasárnap új hetilap indult meg városunkban. A három nyelven szerkesztett újság a Romániai Nemzeti Szocialista Párt erdélyi hivatalos lapja. (*Szatmármegyei Közlöny*, 1933. október 11.)

„Jelentéktelensége miatt annak idején meg sem emlékeztünk arról, hogy Cleja Ioan volt lapja, a hírhedt *Svastica* rövid, de dicstelen múlt után megszűnt. (*Szatmármegyei Közlöny*, 1934. február 28.)

Akit ezek a híradások nem győznek meg arról, hogy a szélsőjobboldali (náci) romániai Nemzeti Szocialista Párt erdélyi hivatalos lapja valóban a nagykárolyi emlékmű oldalán hősként feltüntetett Cleja Ioan tulajdonában volt, a Google keresőjének a segítségével nézze meg az angol nyelvű *Wikipédia* „National Socialist Party (Romania)” című szócikkét.

Boros Ernő